

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА

УДК 378.016:796/799(07)

DOI: 10.37026/2520-6427-2019-100-4-192-195

Михайло ГАЛАТЮК,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи

Рівненського державного гуманітарного університету

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ СПОРТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У статті окреслено термін «соціально-педагогічні передумови розвитку спортивної культури». Виокремлено та коротко охарактеризовано важливі соціально-педагогічні передумови розвитку спортивної культури студентів – майбутніх фахівців фізичного виховання, доведено, що вони є результатом дослідження соціальних проблем сучасної молоді.

Ключові слова: спортивна культура, соціально-педагогічні передумови, виховання, розвиток, спорт, цінності, здоров'я студентів.

В статті обозначен термин «социально-педагогические предпосылки развития спортивной культуры». Выделены и кратко охарактеризованы важные социально-педагогические предпосылки развития спортивной культуры студентов – будущих специалистов физического воспитания, доказано, что они являются результатом исследования социальных проблем современной молодежи.

Ключевые слова: спортивная культура, социально-педагогические предпосылки, воспитание, развитие, спорт, ценности, здоровье студентов.

In article is offered the definition of the concept "social and pedagogic preconditions for the development of sports culture". Highlighted and summarized important social and pedagogic preconditions for the development of sports culture of students – future specialists in physical education. Everyone preconditions for the development of sports culture elements are interrelated. The described social and pedagogic preconditions are the result of the study of social problems of modern youth.

Social and pedagogic preconditions for the development sports culture of student youth – these are persistent, objective causes (factors) and socially significant circumstances that raised the problem of the development sports culture of students – future specialists in physical education.

To important social and pedagogic preconditions for the development sports culture of students belong

the following: lack of motivation in student youth for physical education and sports; lack of social maturity of students; high level of demographic crisis in Ukraine and other.

The article focuses attention on the need to prevent the spread of social illnesses student youth. Among the widespread social illnesses of students are the following: smoking, computer addiction, internet addiction, depressive states and other mental disorders. We think, to avoid the spread of these social illnesses, it is necessary to form a healthy social consciousness of the younger generation based on sports-oriented learning technologies. In higher educational establishments should be implemented purposeful sports and recreation activity as an effective means of eliminating social illnesses of students. The development of sports culture of the younger generation should embrace the positive traditions of Ukrainians, their experience regarding in educating national consciousness and dignity.

Description of social and pedagogic preconditions for the development sports culture of students is a strategically important stage of the scientific research. This stage of research will help to systematize methodological support for the development of sports culture of students – future specialists in physical education.

Key words: sports culture, social and pedagogic preconditions, education, development, sports, values, student health.

Постановка проблеми. Відомо, що в питаннях державотворення та якісних змінах, що відбуваються в суспільстві, ключову роль завжди відігравало студентство, яке, однак, далеко не завжди адекватно оцінювалося правлячою верхівкою країни.

Сучасна студентська молодь – це важлива соціальна група, яка завжди перебуває на вершині прогресивної суспільної думки, володіє потужним інтелектуальним потенціалом, пропагує актуальні цінності становлення демократичних засад і моральних норм

поведінки, а отже, є не лише рушійною силою країни, а й упевненим ініціатором різноманітних нововведень, докорінної «ломки» давно застарілих і недієвих соціокультурних стереотипів, що суперечать розвитку успішної життєтворчості особистості.

Ми переконані, що спортивно-орієнтований підхід до фізичного виховання, а також адекватна підтримка студентської соціальної служби та соціально-психологічної служби закладу вищої освіти, сприятиме запобіганню низки проблем, які турбують сучасних студентів – майбутніх фахівців фізичного виховання.

Аналіз наукових досліджень і публікацій доводить, що актуальними на сьогодні є розвідки, які передусім стосуються питань теорії і практики соціально-педагогічної роботи з молоддю. Так, проблеми професійного становлення майбутнього фахівця порушують у своїх наукових працях Є. Зеєр, К. Абульханова-Славська, В. Ананьєв, Л. Божович, С. Чистякова та ін.

Окрім аспекти моделі спортивно-орієнтованого фізичного виховання у закладах вищої освіти окреслено в дослідженнях В. Сторярова, В. Бальсевича, О. Ольхового, Ж. Козіної, Ю. Петренка та ін.

Мета статті – проаналізувати дефініцію «соціально-педагогічні передумови розвитку спортивної культури»; визначити та коротко охарактеризувати основні соціально-педагогічні передумови розвитку спортивної культури сучасних студентів, а саме – майбутніх фахівців фізичного виховання.

Для досягнення поставленої мети нами були використані такі **методи дослідження**, як теоретичний аналіз і синтез, а також аналогію й узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Для характеристики основних соціально-педагогічних передумов розвитку спортивної культури сучасного студентства насамперед нам необхідно визначитися із розумінням самого терміна «передумова».

Опираючись на представлені в словникових та довідникових джерелах [1; 4] визначення понять «передумова» й «умова», сформулюємо власне визначення дефініції «соціально-педагогічні передумови».

Таким чином, у контексті нашого дослідження під **соціально-педагогічними передумовами розвитку спортивної культури студентів – майбутніх фахівців фізичного виховання молоді** розумітимемо *стійкі, об'єктивні причини (чинники) та соціально значущі обставини, які спричиняють виникнення загальної потреби в чомусь, зокрема у нашому випадку – проблему розвитку спортивної культури студентів.*

Коротко окреслимо зміст деяких, найбільш важливих, на нашу думку, соціально-педагогічних передумов розвитку спортивної культури майбутніх фахівців фізичного виховання.

Перша передумова – відсутність у студентів мотивації до фізкультурного самовдосконалення та занять спортом. Означену передумову пов'язуємо передусім з утрудненнями, які виникають у процесі визначення студентом пріоритетних мотивів навчально-тренувальної та змагальної діяльності. Студент – майбутній фахівець фізичного виховання повинен навчитися планувати, аналізувати, здійснювати рефлексію своїх дій, прогнозувати близькі та далекі перспективи власного фізичного вдосконалення. Запорукою високої продуктивності у навчально-тренувальній і змагальній діяльності є його вміння ставити мету, чітко усвідомлювати свої прагнення стосовно того, яких спортивних результатів він прагне досягти.

Досягнення проміжних цілей під час навчально-тренувальної та змагальної діяльності сприяє набуттю досвіду – підвищенню спортивної майстерності в обраному виді спорту.

Ключову роль у формуванні мотивації до занять спортом відіграють вольові якості студента, до яких найперше варто віднести: цілеспрямованість, сміливість, ініціативність, витримку тощо. При цьому пріоритет, звичайно, надається цілеспрямованості як здатності студента використовувати специфічні знання, вміння і навички, умінню подолати труднощі за рахунок докладання чималих фізичних та моральних зусиль. Наприклад, здійснювати постановку конкретних задач, визначати шляхи, методи та засоби їх розв'язання, адекватно оцінювати досягнуті результати навчально-тренувальної і змагальної діяльності. Відзначимо, що складнощі у формуванні цілеспрямованості у ході навчально-тренувальної діяльності нерідко стають загрозою для прояву інших важливих вольових якостей студента [7].

Друга передумова – наявність недостатньої соціальної зрілості студентів – майбутніх фахівців фізичного виховання. У наукових розвідках, що акцентують увагу на соціальній зрілості як верхині аксіологічного розвитку особистості, йдеться про існування модальності цілісності людини, що проявляється в готовності продуктивно й чітко діяти в різних життєвих ситуаціях. Модальність цілісності особистості передбачає активізацію внутрішніх рушійних сил, які спонукають до конкретних дій. Таким чином, у будь-який момент свого життя особистість перебуває в одній зі складових модальностей власної цілісності, а саме: «хочу» → «потрібно» → «повинен» → «можу» → «вмію» → «досягну» → «зроблю» [6].

Розвиваючи думку далі, варто зауважити про наявність логічного зв'язку між поняттями соціальної зрілості та готовності особистості реалізовувати кожен складову власної модальності як цілісності. Зважаючи на це, зауважимо, що під поняттям «соціальна зрілість» слід розуміти соціальні якості особистості, її життєвий досвід, учинки та дії, а також визначає її місце в суспільстві. У цьому контексті до соціальних якостей особистості, як правило, відносять: активність, інтереси, відповідальність, спрямованість, самооцінка тощо.

Отже, зважаючи на чималий теоретичний здобуток [5; 6], соціальну зрілість визначають як певний ступінь розвитку особистості, що надає їй можливість компетентісно підходити до розв'язання різноманітних задач у будь-якій сфері життєдіяльності. Феномен соціальної зрілості не має однозначного трактування та визначається передусім на основі особливостей взаємодії соціокультурного досвіду.

Часткове усунення проблеми недостатньої соціальної зрілості студентської молоді можливе завдяки забезпеченню педагогічного захисту студентів – майбутніх фахівців фізичного виховання. На нашу думку, неабиякий потенціал здійснення педагогічного захисту студентів закладено в реалізації дидактичної системи розвитку спортивної культури. У цьому контексті педагогічний захист студентів повинен організовуватися в таких напрямках: фізіологічному, фізичному, психологічному та соціальному.

Третя передумова – наявність демографічної кризи як проблеми українського суспільства. Зрозуміло, що наявний на сьогодні рівень розвитку спортивної культури майбутніх фахівців фізичного виховання

не вирішить означеної проблеми, адже сягає своїм корінням значно глибше, ніж розв'язання питань, що стосуються розвитку спортивної культури загалом та гармонійного розвитку підростаючого покоління зокрема. Незважаючи на те, що ми не в змозі миттєво усунути цю надзвичайно актуальну та болючу проблему, однак питання демографічної кризи в Україні повинні постійно перебувати серед стратегічно важливих питань українського суспільства. Якщо ж розвиток спортивної культури підростаючого покоління хоча б частково здатен вплинути на вирішення порушеної проблеми, то ми в жодному разі не повинні замовчувати її.

Спробуємо коротко окреслити зв'язок між розвитком спортивної культури студентів та проблемою демографічної кризи. На наше глибоке переконання, важливою складовою демографічної кризи в країні є низький рівень здоров'я українців. По-іншому, в країні відсутня конструктивна ідеологія здоров'я і спортивного стилю життєдіяльності підростаючого покоління. У зв'язку з цим Т. Яковенко відзначає, що однією з основних причин наявної в Україні демографічної кризи є криза здоров'я нації як найбільш значуща складова поняття «якість життя населення». Систематичне знищення традицій вітальних цінностей, нездатність людини самостійно дбати про своє здоров'я – ось що негативно впливає на зростання показників захворюваності українців [8]. На нашу думку, розвиток спортивної культури підростаючого покоління (зокрема майбутніх фахівців фізичного виховання) допоможе у вирішенні питань низької «якості життя населення» [8]. Звичайно, це повною мірою не вирішить проблему деформації соціально-економічного стану країни, однак, переконані, може бути важливим позитивним чинником, що вплине на сучасну демографічну ситуацію в Україні.

Четверта передумова полягає в необхідності профілактики поширення соціальних хвороб серед студентів. Зміст означеної передумови тісно взаємопов'язаний із попередньою, третьою, передумовою, адже поширення соціальних хвороб детермінує рівень демографічної кризи в країні. Так, до найбільш розповсюджених соціальних негараздів варто віднести: наркоманію, тютюнопаління, ігроманію, інтернет-залежність, депресивні стани та інші психічні розлади.

Ми переконані: для того, щоб уникнути поширення вищезначених соціальних хвороб, потрібно формувати здорову суспільну свідомість підростаючого покоління, зокрема розробляти дієві соціальні механізми, які б формували «корисне» соціально-культурне середовище перебування студентів, яке передбачає наявність таких складових, як: гнучка система освітньо-інформаційних заходів; поширення традиційних національних цінностей і звичаїв; пропаганда спортивної діяльності та активного дозвілля молоді; діяльність творчих спілок тощо.

Дослідивши зміст феномена спортивної культури студентської молоді [2; 3], ми дійшли висновку, що спортивна культура наділена могутнім ціннісним потенціалом, адже розвиток цінностей спортивної культури школярів і студентів є одним з найефективніших шляхів профілактики поширення соціальних хвороб серед підростаючого покоління. Наприклад, науково доведено, що біг як спосіб фізичної активності приносить людині неабияку користь, покращує пам'ять, знижує ризик нейродегенеративних захворювань.

П'ята передумова передбачає реалізацію основних завдань Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, зокрема розвиток спортивної культури на засадах національно-патріотичного виховання школярів і студентів (дотримання традицій українців, їх досвід щодо виховання національної свідомості, гідності та патріотизму).

Переконані, що цільовий елемент дидактичної системи розвитку спортивної культури майбутніх фахівців фізичного виховання насамперед повинен урахувати проблему виховання самодостатнього громадянина-патріота України. З цією метою зміст проблемно-змістового забезпечення розвитку спортивної культури студентів варто доповнити проблемно-змістовим забезпеченням, спрямованим на гармонійний розвиток особистості, утвердження цінностей здорового способу життя з урахуванням принципів національно-патріотичного виховання.

Шоста передумова пов'язана з наявністю потреби в цілеспрямованому відборі найбільш здібних студентів до занять конкретними видами спорту. Аналіз практики організації навчання у сучасних європейських закладах вищої освіти свідчить про позитивну діяльність центрів студентського спорту. Означена робота передусім спрямована на те, щоб молоді люди могли поєднувати навчально-пізнавальну діяльність зі спортивною. Зауважимо, що такі центри є стратегічною основою для підготовки майбутніх професійних спортсменів. Вони здійснюють відбір фізично обдарованих студентів, готують їх до участі у Всесвітніх універсіадах та змаганнях європейського рівня. Саме тут широко задіяні механізми розвитку спортивної культури студентської молоді, використовуються сучасні спортивно-орієнтовані технології підготовки, реалізується індивідуальний підхід до кожного вихованця.

Важливою перевагою використання спортивно-орієнтованих технологій навчання є можливість актуалізувати та максимально виявити задатки та якості, закладені в молодій людині природою, розвинути здібності до занять конкретним видом спорту. Рівень розвитку спортивної культури студентів (зокрема майбутніх фахівців фізичного виховання) – це той «місток», який визначить шлях подальшого вдосконалення їх майстерності з конкретного виду спорту, спрямує до максимальної можливих спортивних досягнень.

Таким чином, усі вищенаведені передумови розвитку спортивної культури майбутніх учителів фізичного виховання є суттєвою складовою наших творчих пошуків, що стосуються опису спортивної культури студентів як системи. Зміст розкритих передумов розвитку спортивної культури враховуватиметься під час обґрунтування і розробки теоретичної моделі (професіограми) сучасного вчителя фізичного виховання.

Висновки і перспективи дослідження. У статті нами були проаналізовані лише деякі з пріоритетних соціально-педагогічних передумов розвитку спортивної культури студентів – майбутніх фахівців фізичного виховання. Відзначимо, що кожна з представлених передумов не є штучно сформованим утворенням. Усі вони – результат дослідження і вивчення низки важливих соціальних проблем сучасної молоді, а також запропонованих у науковій літературі шляхів вирішення.

Отже, виокремлення соціально-педагогічних передумов – важливий етап нашого дослідження, результати якого допоможуть обґрунтувати подальшу стратегію дій щодо розробки методичного забезпечення розвитку спортивної культури майбутніх фахівців фізичного виховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В. Бусел]. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Галатюк М. Ю. Розвиток спортивної культури студентської молоді засобами фізичного виховання та фізкультурно-оздоровчої роботи / М. Ю. Галатюк // Актуальні питання культурології : альманах наукового товариства «Афіна» кафедри культурології та музеєзнавства / за ред. В. Г. Виткалова. – Рівне : РДГУ, 2016. – Вип. 16. – С. 115–118.
3. Галатюк М. Ю. Ціннісний потенціал розвитку спортивної культури школярів і студентів у процесі спортивно орієнтованого фізичного виховання / М. Ю. Галатюк // Нова педагогічна думка : науково-методичний журнал. – Рівне, 2018. – № 4 (96). – С. 181–183.
4. Ефремова Т. Ф. Новый толково-образовательный словарь русского языка : в 2 т. / Т. Ф. Ефремова. – М. : Русский язык, 2000. – Т. 2. – 1088 с.

5. Канішевська Л. В. Теоретико-методичні основи виховання соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл інтернатів у позаурочній діяльності : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.07 / Канішевська Любов Вікторівна. – Київ, 2011. – 512 с.

6. Радул В. Соціальна зрілість як вершина акмеологічного розвитку особистості / В. Радул // Рідна школа. – 2011. – № 3. – С. 15–20.

7. Сагайдак С. С. Исследование мотивации спортивной деятельности / С. С. Сагайдак. – Минск, 2001. – 16 с.

8. Яковенко Т. В. Особливості сучасної демографічної кризи в Україні / Т. В. Яковенко // Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи – 2014. – № 1122. – С. 77–83.

Дата надходження до редакції: 23.09.2019 р.

УДК 37.091.12.011.3-051:796.011.3]:005.963

DOI: 10.37026/2520-6427-2019-100-4-195-199

Василь ФЕДОРЕЦЬ,

кандидат медичних наук,

докторант Інституту вищої освіти НАПН України, старший викладач кафедри психолого-педагогічних та соціальних наук Вінницької академії неперервної освіти

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ЦІННІСНОГО КОМПОНЕНТА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті представлено концептуалізацію інтелектуально-ціннісного (когнітивного) компонента здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури. Розробка когнітивного компонента здійснюється на основі запитів практики, врахування специфіки післядипломної освіти та з використанням елліністичних ідей софросіне (з дав.грец. σοφροσύνη – здоровий глузд, «чистий розум», поміркованість, гармонійність) і діаноетичних (мисленневих) чеснот Арістотеля, а також концепцій аутопоезису У. Матурані та Ф. Варели, холистичних уявлень про цілісність психіки і ціннісний та етичний виміри розуму. Інтелектуально-ціннісний компонент має складну структуру і представлений здоров'язбережувальними: інтенційністю, мисленням, уявленнями, інтелектуальними орієнтирами, проблематизацією, прогнозуванням, передбаченням (антиципацією), когнітивними цінностями, когнітивними установками, когнітивними стратегіями, когнітивними навичками, наративами, дискурсив-

ними і діалогічними практиками, візіями, рефлексіями, інтерпретаціями та ін. Здоров'язбережувальна інтенційність визначається як професійно орієнтована спрямованість свідомості вчителя, що проявляється в його здатності до виокремлення, актуалізації, бачення, розуміння феноменології людини, репрезентованої у форматі збереження її життя та здоров'я, а здоров'язбережувальне мислення – як практично орієнтована інтелектуальна здатність педагога до актуалізації, аналізу, інтерпретації проблематики людини як панорами нормативних та патологічних феноменів, що здійснюється на основі використання вітальних, життєтворчих і гуманістичних стратегій, а також екзистенційного й культурного потенціалів.

Ключові слова: *інтелектуально-ціннісний компонент здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури, післядипломна освіта, інтенційність, інтелект, здоров'язбережувальне мислення, здоров'язбережувальні уявлення, методологія.*